

MAGYAR KÖNYVESHÁZ

A Ponciánus históriája XVI. századi kolozsvári kiadásának töredékéről. PONCIÁNUS császár, a gonosz császárné, a császár DIOCLETIANUS nevű fia és a hét bölcs a szereplői annak a keretes elbeszélésbe foglalt, Európa-szerte népszerű novella-gyűjteménynek, amelynek a XVI. századból két magyar fordítását is ismerjük. Az elsőt, egy névtelennek latin eredetiből készült munkáját EBERUS Balázs adta ki Bécsben 1573-ban.¹ Ezzel nagyjából egy időben Kolozsvárott idősebb HELTAI Gáspár ültette át, mégpedig németből. WALDAPFEL József megállapította ugyanis, hogy a bécsi kiadás szövege eltér a XVII. századi lőcei kiadásokban található fordítástól.² Ennek oka, hogy a bécsi a *Pontianus, dicta et facta septem sapientium* című latin, a lőceiek viszont a *Die sieben weisen Meister* című német változat alapján készültek. Ezen kívül még a lőcei kiadásokban olvasható *Az kegyes olvassonak közzenetet mond az könyvnyomtato* című előszó, valamint magának a fordításnak tartalmi, nyelvi, szókincsbeli sajátosságai az idősebb HELTAI Gáspárra vallanak. A nyelvi érveket nyomatékozta még az a megfigyelés is, hogy 1577 és 1636 között a kolozsvári nyomda több kiadványában felbukkan nyole olyan azonos méretű (55×68 mm) fametszet, amely a *Ponciánus históriája* egy-egy jelenetét ábrázolja és amelynek mintája — egy kivételével tükörképben — a *Die sieben weisen Meister* 1565-ben és 1570-ben Frankfurtban megjelent kiadásában látható. Ezek a metszetek elsődleges céllal egy PONCIÁNUS-kiadáshoz készülhettek, amelyet HELTAI fordított és amelynek szövege a lőcei kiadásokban élt tovább. Ez a nyomtatvány 1577 előtt, pontosabban az idősebb HELTAI életének utolsó éveiben, 1571 és 1574 között jelenhetett meg. Ezekben az években ugyanis BÁTHORY István fejedelem cenzúra-rendelete miatt az öregedő HELTAI-nak fel kellett hagynia a vallási vonatkozású nyomtatványok kiadásával és inkább a nyomda fennmaradását biztosító népszerű világi irodalom terjesztésére vállalkozott.³

Ennek a feltételezett kolozsvári PONCIÁNUS-kiadásnak példányát mindmáig nem ismertük. A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában azonban nem régen előkerült egy XVI. századnak látszó PONCIÁNUS-töredék, amely WALDAPFEL következtetését igazolja. A töredék betűtípusai, helyesírási sajátosságai ugyanis egyaránt a XVI. századi kolozsvári könyvnyomtató műhelyre vallanak, szövege pedig — csekély helyesírási módosítással — a lőcei kiadások szövegével teljesen azonos. Ez a töredék az élőfej tanúsága szerint is a PONCIÁNUS HISTORIANAC ötödik, E-vel jelölt ívéből négy csonka és négy ép levelet tartalmaz. A nyilvánvalóan áztatásból származó füzet nem bekötött könyvből

¹ RMK I. 92.

² RMK I. 630., 872. és 1203.

³ WALDAPFEL József: *Heltai Gáspár és a magyar Ponciánus*. Irod. tört. Közl. 1938. 31—44, 119—129. l. WALDAPFEL József: *Egy népkönyv illusztrációinak vándorlása*. Magy. Könyvszle. 1965. 64—69. l. A kolozsvári PONCIÁNUS-illusztrációkra vonatkozólag lásd: SOLTÉSZ Zoltánné: *A XVI. századi kolozsvári nyomtatványok könyvdíszei*. Műv. tört. Ért. 1957. 141—160. l. SOLTÉSZ Zoltánné: *A magyarországi könyvdíszítés a XVI. században*. Bp. 1961. 62—65. l.

esett ki, hanem a könyvkötő krudából, makulatúraként használhatta fel és ma is hajtogatott állapotban található. Az E1 és E2 foliók felső harmadán a XIV. fejezet („RÉSZ”) második negyedének néhány töredékes mondata olvasható. Az E3–E6 foliók épek és rajtuk a XIV. rész második fele, valamint teljes egészében a rövid XV. rész van meg. Az E7 és az E8 foliók az első kettőhöz hasonló mértékben csonkák. Ezek a XV. rész utolsó kilenc során kívül a XVI. rész címerének töredéke olvasható; ugyanennek a fejezetnek szövege töredékesen körülbelül az egynegyedéig követhető.

A leírt nyomtatvány-töredékekben nincsenek illusztrációk. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a nyomtatvány többi, ma hiányzó részében nem lehettek meg. Ez a hiány nem ok arra sem, hogy a WALDAPFEL által kikövetkeztetett egyetlen XVI. századi kiadás helyett esetleg kettőt: egy illusztráltat és egy, az E-ívben töredékesen reánk maradt illusztráció nélkülit kellene feltételeznünk. A képek ugyanis a kolozsvári kiadásban nem feltétlenül a töredékből ismert fejezeteknél lehettek, amint ez az alábbiakból is kitűnik. Nehezen képzelhető el továbbá, hogy ezek a metszetek, amelyek a töredék tükrének szélességével pontosan egybevágnak és amelyek 1577-től már másodlagos helyeken szerepelnek, ne kerültek volna bele egy XVI. századi kolozsvári PONCIÁNUS-kiadásba. A mintának tekinthető frankfurti német kiadásban mind a harminennyolc fejezetnél egy-egy illusztrációt találunk. Ezek közül ugyan egyik-másik (pl. az akasztási jelenetet, a lakomát vagy a felesége szobájába lépő PONCIÁNUST ábrázoló) több helyen is előfordul, mégis a kolozsvári kiadásba valamennyinek másolata aligha kerülhetett át; még akkor sem, ha egy-két dúcnak nyomtalan elveszésével is számolunk.⁴

Az Akadémia könyvtárának PONCIÁNUS-töredékén meglevő három fejezethez a másodlagos előfordulásból ismert nyolc kép közül csupán kettőt lehetne elképzelni; azokat sem okvetlen szükségszerűséggel, mert a tartalom szerint más fejezetekhez is illenek. A XIV. résznek tartalmát a német címe így foglalja össze: *Desz andern Meiszters Lentuli Beyspiel wie ein Römerin jren Mann gab in Tod mit einem falschen geschrey*; a magyarban: *Mint beszéllette-meg Lentulus az ő példabeszédét a tsászárnak, és mint szabaddította meg a' tsászár fiát az akasztó fától*. Az eredeti kiadásban ennél a fejezetnél a képen ablakon kitekintő öreg férfi látható, az udvaron pedig csapodár fiatal felesége, aki a kútba nagy követ dob. A kép megfelel a címben jelzett „példabeszéd” tartalmának. A kép magyar megfelelőjét nem ismerjük. A XV. fejezetnek sem a németben, sem pedig a magyarban nincsen külön címe. A benne olvasható történet lényege, hogy a kudarca miatt síró és jelenetet rendező császárné szobájába belép PONCIÁNUS, hogy megvigasztalja. Az eredetiben szereplő illusztráció másolatát Aeneas Sylvius PICCOLOMINI *Eurialus és Lucretia*jának magyar átdolgozásáról ismerjük, amely 1592-ben Kolozsvárott jelent meg.⁵ Az eredetiben azonban ez a kép mindazoknál a fejezeteknél megtalálható, ahol *Ponciánusnak* síró feleségéhez való bemeneteléről van szó. Feltűnő, hogy a históriának ezt a többször ismétlődő motívumát a magyar fordítás is mindig szinte szó szerint azonos fordulattal adta vissza. Így például a IX. rész elején: „Es estve bé-menvén a' Tsászár a' kamorába, találá a' feleségét nagy sirásban és jajgatásban . . .”; vagy a XXVII. részben: „Mikoron a Tsászár meg hallotta volna az Tsászárnének kiáltását és sirását, Bé méne az feleségének házába . . .”; ugyanez a XV. résznek elejéről a kolozsvári töredék helyesírással: „Mikoron meghallotta volna à Cszaszárné, hogy fel nem ackasztottác volna à Cszászár fiát, be méne à kamoraba, és igen kezdé sirni és iaygatni, és magát körmelmiszaggatni, monduán fel szoual: Aszt akarnám, hogy soha nem születtettem volna ez világra, Mert eszt è nagy szégyent műuelte raytam és ninczen ki boszszut állyon érötte etc. Midön eszt meg értötte volna à Cszászár, be méne hozzáia à kamoraba, es szólla à Cszaszárnének,

⁴ Az említett képeket lásd: SOLTÉSZNÉ: *I. m.* XXIII. tábla 2. és 5. ábra; *Magy. Könyvszle* 1965. 67. 1a–b és 2a–b ábrák; *Műv. tört. Ért.* 1957. 152. l. 65. ábra.

⁵ *RMK* I. 259.

PONCIANUS HISTORIÁJÁÉK
 Kétféle adta, onbepia és minden fide-
 ferfelmek. Vélis pedig akkora-
 Ely kézzel a...
 zozoggy...
 Yal. Agra pedig...
 tem ki a...
 den káron meg...
 Madon ezadé...
 manhatat el...
 el fegynedek...
 akara adni. El...
 a és monda...
 ed. Ha feg...
 el. fegynem...
 any

XV. RÉSZ.
 Na: Ha felszár...
 Em. En is igen...
 fedne.

XV. RÉSZ.
MIKORON MEG HAZ-
 Mionta volna...
 fel nem akas...
 fira be méve...
 de írni és...
 ni foggant;...
 akarom, hog...
 volna ez vilá...
 venter művel...
 bolhat illyon...
 Midsőn est...
 gar be méve...
 fölla a Cz...
 is fide: g...
 kem, Miért...
 kárta tavoz...
 ed, onbepia...
 SEGES...
 jobbene ez...
 pedig

XVI. RÉSZ.
 I'fiban lak...
 másként. Ha...
 nem több. M...
 jvarzatul...
 monann emb...
 Halann...
 as vörme: K...
 zám...
 volonok...
 vagyoc...
 lyek...
 Heme hang...
 nemze

PONCIANUS HISTORIÁJÁÉK.
 két b...
 laq az...
 meg fel...
 tudam vol...
 ylyk. M...
 lo Met meg...
 Méri ide ki...
 meg fog...
 Mionta az...
 fol helye...
 Jmeg bizony...
 tlini...
 nes, más...
 amondok...
 Hogy i'fiban...
 Te paranz...
 kenni, mi...
 Oulón így...
 föl v...
 mionda nem...
 Mionda a...
 talo loc...
 aktemer...
 fegynem...

XVI. RÉSZ.
 Felté az...
 y'gekl Job...
 tól hogy ne...
 gyvan meg...
 szil b...
 mond a b...
 ha...
 vril az...
 k...
 vint ki...
 zang. M...
 gal réam...
 mellyes

XVII. RÉSZ.
 elina egy...
 na hogy...
 nés az...
 beeg...
 gyndiner...
 list a...
 PONCIANUS HISTORIÁJÁÉK

XVII. RÉSZ.
 Hiofog...
 c. okán...
 feydelem...
 Hov paranz...
 rar: K...
 és ha...
 gzeszes...
 ked, mind...
 mra b...
 llen én...
 mellyben...

XVII. RÉSZ.
 Felté az...
 y'gekl Job...
 tól hogy ne...
 gyvan meg...
 szil b...
 mond a b...
 ha...
 vril az...
 k...
 vint ki...
 zang. M...
 gal réam...
 mellyes

XVIII. RÉSZ.
 raku arany...
 dics, és...
 nyha...
 Bizony...
 1...
 XVIII. RÉSZ.
 raku arany...
 dics, és...
 nyha...
 Bizony...
 1...
 XVIII. RÉSZ.

XVIII. RÉSZ.
 raku arany...
 dics, és...
 nyha...
 Bizony...
 1...
 XVIII. RÉSZ.

XVIII. RÉSZ.
 raku arany...
 dics, és...
 nyha...
 Bizony...
 1...
 XVIII. RÉSZ.

monduan . . .”. Az illusztráció tehát a magyar kiadásban is – miként a szöveg fordulatainak ismétlődése sugallja – több fejezetnél elképzelhető; annak nem kellett szükségszerűen a XV. résznél szerepelnie. A XVI. rész címe a németben: *Das dritt Beyspiel der Kayserin*; a magyar fordításban: *Mikeppen altatta-el a tsaszarne a' tsászárt az harmadik példával, az nemes vitéztől, etc.* Ehhez a fejezethez tartozna a frankfurti minta szerint a kincsraoló apát és fiát ábrázoló, 1590 és 1597 közötti kolozsvári nyomtatványokban négyszer is előforduló fametszet.⁶ A töredék azonban, amint az a leírásból is kitűnik, ennek a viszonylag hosszabb fejezetnek csupán egy jelentéktelen részét tartalmazza. Ennek az A7 levélen levő darabján a képnek nincs nyoma; aminek a meglevő csonkon látszania kellene. Az E8 levélen csupán hat sor olvasható, a hetediknek csak a nyoma látszik. A fejezetnek azonban a nagyobbik része, mintegy kilenc oldalnyi szöveg hiányzik; erre az ide tartozó illusztráció bőven elérhető. Az ismert kolozsvári metszeteknek tehát a XVI. századi PONCIÁNUS-töredékben nem okvetlenül kellett előfordulniuk. Ha pedig a nyolc képnek a harminnyolc fejezetben a tartalom szerinti elhelyezkedését is megfigyeljük kiderül, hogy a kolozsvári könyvnyomtatónak bőven volt alkalmja a metszeteket egyenletesen úgy eloszlatni, hogy abból a fennmaradt töredékbe egy se jusson:

1. Lakmározó társaság. Ez a kép a mű elejére illik: PONCIÁNUS lakomával fogadja messze földről hazaérkezett fiát. Elsődlegesen a VI. fejezethez tartozik. A frankfurti kiadásban a XXXI. és XXXVIII. fejezeteknél ismétlődik.⁷
2. PONCIÁNUS a császárné szobájába megy. A német kiadásban a IX., XIX., XXIII., XXVII. részeknél ismétlődik.⁸
3. DIOCLETIÁNUS-t akasztani vizik. A német kiadásban ismétlődik a X., XIII., XXI., XXV., XXIX. és XXXII. részeknél.⁹
4. BANCILLÁS példázata a hú kutyáról, A német kiadásban csak a XI. résznél.¹⁰
5. A kincsraoló apa és fia. A német kiadásban csak a XVI. résznél.¹¹
6. A császárné hatodik példája egy királyról és az ispánjáról. A német kiadásban csak a XXVIII. résznél.¹²
7. A hatodik böles példája a három lovagról. A német kiadásban csak a XXX. résznél.¹³
8. DIOCLETIANUSnak, a császár fiának példázata a fülemüléről. A német kiadásban csak a XXXVI. résznél.¹⁴

Végül az akadémiai könyvtár PONCIÁNUS-töredékének terjedelmét az E-ívből megmaradt szövegrészek és a lőcei negyed- és nyolcadrésű nagyságú kiadások lap- és

⁶ SOLTÉSZNÉ: *I. m.* XXIII. tábla 4. ábra; *Magy. Könyvszle.* 1965. 68. l. 5a–b ábra.

⁷ SOLTÉSZNÉ: *I. m.* XXIII. tábla 2. ábra; *Magy. Könyvszle.* 1965. 67. l. 2a–b ábra. Másodlagos előfordulásai: 1577 (*RMK I.* 128.), 1578 és 1583 között (*RMK I.* 343.).

⁸ *Műv. tört. Ért.* 1957. 152. 65. ábra. Másodlagos előfordulása: 1592 (*RMK I.* 259.).

⁹ SOLTÉSZNÉ: *I. m.* XXIII. tábla 5. ábra; *Magy. Könyvszle.* 1965. 67. l. 1a–b ábra. Másodlagos előfordulása: 1578 (*RMK I.* 144.).

¹⁰ *Magy. Könyvszle.* 1965. 68. 4a–b. ábra. Másodlagos előfordulása: 1631 (*RMK I.* 600.).

¹¹ SOLTÉSZNÉ *i. m.* XXIII. tábla 4. ábra; *Magy. Könyvszle.* 1965. 68. l. 5a–b. ábra. Másodlagos előfordulásai: 1590 (*RMK I.* 234.), 1592 (*RMK I.* 257. és 259.), 1597 (*RMK I.* 292.).

¹² Másodlagos előfordulása: 1578 (*RMK I.* 143.).

¹³ SOLTÉSZNÉ: *I. m.* XXIII. tábla 3. ábra. Másodlagos előfordulásai: 1578 és 1583 között (*RMK I.* 343.), 1578 (*RMK I.* 157.).

¹⁴ SOLTÉSZNÉ: *I. m.* XXVI. tábla 1. ábra; *Magy. Könyvszle.* 1965. 68. l. 6a–b. ábra. Másodlagos előfordulása: 1591 (*RMK I.* 243.).

sorszámának arányos összevetésével tudjuk rekonstruálni. Ezek szerint az 1 levélnyi címlapot 4 levélnyi ajánlás és 134 levélnyi szöveg követhette. Ha ehhez még az illusztrációk elhelyezésére 5 levelet számítunk, a nyomtatvány A-S jelzésű 18 nyolcadrétű íven 144 levél terjedelmű lehetett.

HOLL BÉLA

Hornius György Szent genealógiájának magyar kiadása. (RMK. I. 938.) BOD Péter *Magyar Athenasában* arról emlékezik meg, hogy „Hornius György a' Historiában hires Leidai Professor, írt egy Könyvet, mellyet nevezett: Sz. Genealogiának; a' mellyet Magyarra fordított és ki bocsátott P. J. Váradon 1658-dik eszt. Volt Váradon azon időben Professor Püspöki János; Pap Putnoki János, mellyik tselekedte, bizonytalan.”¹ E feltevést SZABÓ Károly, sőt eleintén ZOVÁNYI Jenő is átvette,² későbbben azonban már megállapította, hogy PUTNOKI 1646 táján elhunyt s ezért a szerző csakis PÜSPÖKI lehetett. De ugyancsak ZOVÁNYI bizonyította be, hogy ez a nemrégén hazatért egyházi férfiú e könyv megjelenése idején Ecseden rektoroskodott.³ Kétség nem fér hozzája, hogy a magyar szerző azonosságát ZOVÁNYI helyesen állapította meg s csupán PUTNOKI elhunytának időpontjában tévedett, minthogy az 1642-ben következett be.⁴

Ennek a P. J. által fordított munkának eredetije — eddigi tudomásunk szerint — nem maradt reánk; címét egyedül BOD Péter könyvtárában találjuk meg.⁵ Csatoljuk ehhez hozzá még azt a körülményt is, hogy e könyvnek ZOVÁNYI teológiai lexikonának 1940. évi adattárában — forrását nem nevezvén meg — teljesebb címe: *Orthodoxae religionis genealogia sacra*. Emellett gondolhatunk arra a körülményre is, hogy a könyvek fordításában általában eléggé gyakran más címet ad a fordító, mint amit az eredeti mű szövege elé illesztett a szerző, különösen akkor, ha a magyar munka csak sűrített tartalmilag egyezik az eredetivel. Ezért nincsen semmi értelme annak, hogy a további kutatást feladjuk, mert hiszen éppen nem lehetetlen, hogy ZOVÁNYI forrása BOD Péternek netalán harmadik, teljesebb adatmegnevezése lehet.

Bizonyos, hogy BOD mind külső országokbeli tanulmányai közben, mind pedig az itthoni könyvtárakból már ismerte az eredeti szerző nevét és munkáját, s ezért netalán emlékezetből nevezhette meg a tudós író könyvének címét.

Tudjuk, hogy HORN György történetíró 1620 táján született Greussenben, Felsőpfalzban, a harmincéves háború miatt azonban Bayreutban vonta meg magát; majd Nürnbergbe s más szomszédos helységekbe költözött. Felnevekedve, Haagában egy angol nemesnek lett udvarmestere. Angliába menve, ott még jobban megerősödött a felfogásává lett puritánus nézetekben. Útjából visszatérve, a harderowicum akadémiára választották meg a történelem, politika és földrajz professzorának. Majd innen a leydai egyetemre ment át. JÖCHER szerint: „er war zwar ein trefflicher Orator, Historicus, Politicus, schrieb aber seine Sachen meist aus eigenem Kopfe bey der Pfeife Taback, ohne andere Autores nachzuschlagen; daher er oft geschlägelt.”

JÖCHER megnevezte HORN munkáit, de közöttük egyet sem találunk, amelyik cím szerint megegyeznék a BOD Pétertől felsorolt könyvvel, ellenben tartalmilag legjobban megközelíthetik: *dissertatio de aetate mundi, auctarium defensionis pro vera aetate mundi*,

¹ BOD Péter: *Magyar Athenas*. Nagyszében, 1766. 194—95. l.

² RMK. I., 938. és ZOVÁNYI Jenő: *Theológiai Ismeretek Tára*.

³ ZOVÁNYI Jenő: *Könyvészeti és irodalomtörténeti apróságok*. Magy. Könyvszle. 1909. 316—17. l. és ZOVÁNYI lexikoni cikkei. Bp. 1940. 369. l.

⁴ D. *Parei Thesaurus Biblicus*. Heidelberg 1620. ? c. s a debreceni nagykönyvtárban őrzött példány 17. l.-ra írott bejegyzése.

⁵ B. K. P.: *Gróf Bethlen Kata magyar könyvtára lajstroma*. Erdélyi Múz. 1912. 164. 171. l.

*historia ecclesiastica et politica, orbis imperans, arca Noae és arca Mosis.*⁶ Nem lehetetlen, hogy az utolsónak említett mű azzal a Debrecenben őrzött kéziratból azonos szövegű, amelynek magyar címe: *Horniusn[a]k az Ecl(es)iakrol irt Historiából valo rövid Memoriale. Az Ecl(esi)a dolgain[a]k fojása. Világ Teremtetéstől fogva a Mosesig egy Szakasz[n]a]k mondatik.*⁷ Ennek folytatásául van feljegyezve: *Constantinus Magnus Csász.-tól az Antixtusig, tovább pedig A Reformatiotol fogva az mái időig.*⁸ Sajnos, hogy HORNÍUS többi munkáihoz nem tudtam hozzájutni.

Ugyancsak a debreceni református nagykönyvtár őriz egy 8° nagyságú, két különböző, mégpedig egy XVII. s egy XVIII. századbéli kézzel folytatólagosan másolt kéziratot, amelynek tartalma: „A Kegyes Olvasohoz” 3 lap magyarul, azután 42 lap párhuzamos latin-magyar szöveggel. A címlap felirata pedig „Scala Triumphalis | Qua Protestantium verè Christia- | na Professio, a Christo, et ejus Apostoli | ad praesentem aetatem descendit; et ea | ad Deum. Authorem Suum, Sine inter rup- | tione Continuante Serie ascendit. | Avagy Győzdelem Lajtor | jaja. Melyben az igaz Vallá | son levőknek, igazán keresztyeni | Vallások a Christustól, és az ő Apostolitol, a jelen valo időre le száll, vi- | szont az is az Istenhez mint szerző | okához minden közben vetett meg | szűnis nélkül következő | rend szerint fel | mengyen | - | Anno MDCLVIII.” címezést tartalmaz.

Ezt figyelembe véve, egybevetésül, illetőleg mintegy mutatványul idézem az ajánlás mondatát, nemkülönbén a latin szöveg kezdő mondatát, azután a 3. + 5. + 6. „Állatás”-t; végezetül pedig a zárómondatot.⁹

Az ajánlás első mondata: „Az Igazságot Szerető követő kegyes olvaso az oltatol fogva kezdé Romát nagj tisztelettel imádni e tetovázó világ miolta születese után az Anti cristus annyira nevedekék, hogj az ü nagj Paráznságának czégéirivel szilajkodo Bucéfalussát hizelkedve tapogató Simogatással, és törölgetessel magához edesgetvin meg nyergelé azonban hirtelen reá ülvin hankodasa miatt noha nap kelet felől valo része el szakada, de ugjan csak Sebessigiben meg maradtott felit vitezi modon nyargallya e mái nap is.” . . .

„1. Ubi fuit vestra Ecclesia ante Zvinglium et Lutherum? Aamane Papistae. Reclamant Protestantes: Ubi fuit vester Papat, Anti christian, ante Hildebrandum?” . . .

„3. Annak okéért csak új a Papistaság: de regi az Apostoli és igaz valláson levőknek Ecclesiájok. A melynek eredetirül, nevedesirül, változásáru apadasarul, harezairul, Martyromság szenvedesirül el nyomattatásáru, üldözetesirül es vegezetre meg ujtásáru, az Ecclesiastica Hystoria szerint rövideden kell szolanunk.” . . .

„5. Két nagj állapoti voltanak peniglen az Ecclesiának: első Christ, ideitül fogva az Antichristusig. A másik az Antichristustól fogva a meg ujulásig.” . . .

„6. Az Ecclesiának elso állapottya ezer esztendőknek Historiáját foglalja be, és ismét az ü reszeire mint egj nigj idejire alá számláltatik: arany időre, ezüst időre, réz időre, és vas időre, a Nabugodonozor látott képének hasonlatosságára.” . . .

Majd ezenközben rövid és általános egyháztörténetet mond el, mígnem legvégső mondatl zárja: „Mit csudálad hát mint ha mint egj tellyességesen el fogjásban ered,

⁶ JÖCHER, Christian Gottlieb: *Allgemeines Gelehrten-Lexicon.* Leipzig, 1750. II. 1708. l.

⁷ Preces Communes Conscriptae per Josefum Kolosvári (1741. okt. 1.) A debreceni ref. nagykönyvtárban R. 551. jelzésű kézirat 53. l.

⁸ Uott. 64. és 68. l.

⁹ Könyvtári jelzése: R. 545. — 1. + 6—7. + 8. + 42. LUGOSSY József gyűjteményéből. Itt mondok köszönetet MÓDIS László főigazgatónak, amiért nemcsak a könyvtári kutatást s a kiválasztott munkákban talált adatok felhasználását engedélyezte, hanem hogy véleményével e cikkem kidolgozásában is segítségemre volt.

hallod, és látod az Ecclesiát, midőn énnyi ártatlanoknak ezerit ölik meg az Antichristusnak katonái. | Vege.”

Mindezekben a sorokban valóban reátaláltunk az egyház leszármazására, amely legalább tartalmilag megegyezik a *Szent genealógia* fogalmával. Ennél azonban még sokkal nyomósabb bizonyíték az ajánlásnak zárómondata, vagyis „Teneked K. O. üdvessíges jodat kevannya | több hasznodra köteles szolgálattyat is ajánlya *Váradon 1658. Maji 20 P. I.*”

Ez az utolsó sor csaknem bizonyossá teszi a BOD Péter tulajdonában volt könyv címlapjának hiányát és a *Győzedelem Lajtorjaja*-nak a *Szent genealógiával* való azonosságát s így a könyvnek netalán BOD-tól történt önkényes megnevezését.

Ehhez az érveléshez sorozzuk még hozzá, hogy mind HORNÍUS; mind pedig PÜSPÖKI a puritánus hitelveket vallotta s amellet az előbbi Leydában tanára volt ennek a magyar diáknak, aki amannak irányítása mellett 1655 március 20-án „De Origine, Incrementis et variis Rerum Publicarum Mutationibus” tárgykörből vitatkozást is tartott.¹⁰

HEREPEI JÁNOS

¹⁰ RMK. III. 1939.